

VAQIF ASLAN POEZİYASINDA “KİTABI-DƏDƏ QORQUD” MOTİVLƏRİ

XXI əsr Şəki ədəbi mühitinin görkəmli nümayəndələrindən biri, istedadlı şair Vaqif Aslandır. Vaqif Cumay oğlu Aslanov 1950-ci ildə Şəki rayonunun Kiş kəndində anadan olub. Ədəbiyyata kiçik yaşlarından maraqla göstərən şair VII sinifdə oxuyanda “Mən sizə vuruldum, a qarlı dağlar” adlı ilk şeirini yazır. Ədibin Y.Qarayev, B.Nəbiyev, T.Hacıyev kimi görkəmli ədəbiyyatşünasların əhatəsində olması onun ədəbiyyata, şeirə, sənətə olan marağını daha da artırır.

Ədibin “Aydın”, “Səyahətnamə”, “Ruhlarla söhbət”, “Oğuz elinə salam”, “Qanımdan rəng alan gül” adlı iri həcmli kitabları nəşr olunmuşdur. Hal-hazırda geniş bədii yaradıcılıqla məşğul olan ədib həm müəllim, həm də şair ömrü yaşayır.

Vaqif Aslan poeziyası düşündürücü, xalq poeziyasıdır. O, ədəbiyyatımızın xalq şeirinin qoşma, gəraylı, klassik üslubun qəzəl, dramatik növün pyes janrlarında qələmini sınamışdır. V.Aslan həyat şairidir. Yazmış olduğu şeirlərinin hər misrasında həyat həqiqətləri, qarşılaşdığı, şahid olduğu həyatı motivlər öz əksini tapır. Şairin məhəbbət, təbiət, ictimai motivli heca və ərüz vəznində yazdığı lirikası hissin, duyğunun, ağılı süzgəcindən süzülüb gəlir.

V.Aslan elinə, obasına bağlı vətənpərvər, hər şeydən əvvəl tarixini, soy-kökünü dərinləndirən bilən şairdir. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarındakı yüksək bədii sənətkarlıq, onun estetik xüsusiyyətləri daha çox şair və yaradıcılarımıza ilham vermiş, onları öz ulu əcdadlarının yaratdıqları bu abidədən zaman-zaman yararlanaraq böyük milli qürur hissi ilə onun təsiri altında yazıb-yaratmışlar. Müasir Azərbaycan poeziyasında “Dədə Qorqud” motivləri şair Vaqif Aslanın yaradıcılığında da mühüm yer tutur. Şairin şeirlərində “Dədə Qorqud”-un milli yaddaşa bağlılığı və bu yaddaşın əsas atributu kimi tərənnüm olunması bu obrazın arxaik mifoloji düşüncəsindəki semantikasi ilə tam təsdiq olunur. Ümümlən desək, şair “Dədə Qorqud” poetikasının cazibəsindən ayrı düşə bilmir, hansı mövzuya üz tutur tutsun, yenə də “Dədə Qorqud” dünyasına qayıdır. Bəlkə, məhz buna görə də tədqiqatçı R.Orsər onu “Dədə Qorquddan qor alıb qutlanan şair adlandıraraq yazır”: “Qədim Oğuz elində - Şəkiddə doğulub, boya-başa çatmağındandır ki, Vaqif Aslan şeirlərində qordan istilik və işıq, qutdan isə qutlu sübh şəfəqləri hopmuşdur”. “Vaqif Aslanın misralarına oğuz ruhunun təmizliyi hopmuş və bu ruh həmişə onu izləyir, bəd nəzərlərdən qoruyur”.

Asif Rüstəmliyin dediyi kimi: “Vaqif Aslanın bütövlükdə ədəbi-bədii yaradıcılığını dünənimizlə bu günümüz, qədim və zəngin keçmişimizlə fikir, düşüncə pürrealizminin intişar tapdığı çağdaş zamanımız arasında məntiqi əsaslara dayalı, milli-mənəvi və bədii-estetik ornamentlərlə süslənmiş körpüyə bənzətmək olar”.

“Dədə Qorqud” motivlərinin hiss olunduğu “Daş əlifba” şeirində Qobustanın sirli, müəmmalı, ecazkar cazibəsini Azərbaycanın daşlaşan əlifbasına bənzədir.

“Qaval daş” çalınır nə vaxtdan bəri?

O ana qəlbini necə ovudum?

Bəlkə, ası düşən bəy ərənləri

Qarğışı tutubdur Dədə Qorqudun? (4, s. 27)

Şairin tarixi mövzuda yazdığı əsərləri içərisində “Ruhlarla söhbət” poeması xüsusilə fərqlənir. Əsərin “Ulu ruhun cavabı” bölməsində ozanlar ozanı Dədə Qorquddan danışaraq qılıncı saz qarşılaşdırılır. Qılıncı olmayan millətin boy atmadığını, qılıncın ad-san, şöhrət olduğunu yazan şair namərdin, yaltağın əlində pas tutduğunu vurğulayır. Sazın qüdrətindən hələ “Dədə Qorqud” elindən gələn müqəddəsliyindən söz açır.

Sazın da, sözün də sirri var, balam

Qılınc da ad alır mərdin əlində,

Namərdin əlində alçalar, balam,

Sazsa inildəyər dərdin əlində.

Yaltağın əlində pas atar qılınc,

Ölən şöhrətinə yas tutar qılınc

Yaltaq nə utanar, nə ar edər,

Qılıncı hörmətdən salıb xar eylər.

Şairin “Dədə Qorqud” qəhrəmanlarına həsr etdiyi şeirlərində yalnız tiplərin xarakterinə, mədəni və mənəvi keyfiyyətlərinə deyil, eyni zamanda dövrün mühitini mürəkkəb, qaranlıq məqamlarına da aydınlıq gətirir, obrazları fərqli baxış bucağından dəyərləndirərək yeni təqdimatda poeziya sevərlərə çatdırır. “Dədə Qorqud havasına” yazdığı şeirlər, əsasən, onun “Oğuz elimə salam” adlı kitabında bir yerə toplanmışdır. Kitab iki hissədən ibarətdir. “Salaməleyk say bəylər” və “Banu Çiçək eşqinə”. Birinci hissədəki şeirlər Oğuz dastanının motivlərini özündə əks etdirməklə yanaşı, eposdakı personajların adını daşıyır. “Qanlı Qoca”, “Dəli Domrul”, “Qazan xanın yuxusu”, “Dəli ozan”, “Təpəgöz”, “Aruz Qoca”, “Dirsəxan” və s.

Şair əsərinə “Oğuz bəylərinə və xatunlarına Vaqif Aslan salamı” adlı şeirlə başlayaraq, qışı-yazı, toyu-büsatı, dərdi-qəmi ortaq, qarğışı qarğış, alqışı alqış olan bəylərə, şirin dilli, şəkər sözlü, igidlikdə, sədaqətdə bəylərdən geri qalmayan xatunlara odlu-alovlu salam verərək, oğuz dünyasını bir bütün olaraq görür.

Salam, ağ ban evləri qızıl tağlı bəylər!

Qızıl dirəkli bəylər, qızıl otaqlı bəylər!
Toyu ortaqlı bəylər, yası ortaqlı bəylər!
Salam, Burla xatunlar, salam, analar, salam!
Nağılları şipşirin, noğul nənələr, salam!
Keçərək neçə qışdan, keçərək neçə yazdan,
Ruhunuz qarşısında baş əyir Vaqif Aslan! (2, s. 82)

V.Aslan poeziyası cəsur poeziyadır. "Aruz Qoca" şeirində Aruz kimi nəfsinə yenik düşən qəlbi qara kafirlərin millətinin hər məqamda ayağının altını qazmasından gileylənir. Bu xalqın onun kimi mənəviyyatı qıt kəslərdən təmizlənməsi gərəyini kəskin dillə ifadə edir. Öz soydaşlarını ayıq-sayıq olmağa səsləyir, yoxsa çürük xarakterli adamların əlində oyuncağa çevriləcəklərindən xəbər verir.

Bu qan kafir qanı deyil,
Dayan, qoca!

Millətimi zaman-zaman,
Yaman günə qoyan, qoca! (2, s. 102)

"Yalancıq" başlığı altında yazdığı şeirində tamahkarlığı ilə nəfsinə sahib olmayan, pay davası döyən, araya nifaq və ədavət salan nadanları, iki üzülü kələkbazları qan içməkdən doymayan İblis adlandırır. Şair nə qədər çabalasa da qarğa qartal, çaqqal qurd ola bilməz ideyasını ahəngdar dillə qələmə alır.

Yalancıq bəy, dünya belə qalammaz,
Su tökməklə boş quyular dolammaz.
Leş didməklə qarğa qartal olammaz,
Unutma ki, haqq nəzilər üzülməz. (2, s. 108)

Ədib həmişə üzüböz adamlardan qaçmağı məqbul sayırdı. "Təpəgöz" şeirinin hər misrasında nəfsinə hakim ola bilməyən aciz insanların Pəri kimi müqəddəs varlığın qəzəbinə tuş gəlməsindən bəhs edir. Təpəgözün Oğuz elinin başına bəla olması məhz könülsüz izdivacın, heyvani hislərə sahib çıxılmamasının dəhşətli səbəbi idi.

Min ildir deyirlər – sən Təpəgözsən.
Dillərdə dastansan, ağızda sözsən.

Bir kəlmə demirlər – Pəri qızından
Doğulmusan sən

Yer-göyə sığmayan günah üzündən
İnsana lənətlə yoğrulmusan sən! (2, s. 97)

"Dədə Qorqud" eposunda igid bəylərlə yanaşı bəzi mətləblərin ideya daşıyıcısı olan qadın obrazları da var. Bu qadınların hər birinin özünə xas gözəllikləri və xarakterik xüsusiyyətləri var. "Bamsı Beyrək" boyunda gözəlliyi, cəsarəti, öz eşqinə ilə seçilən Banu Çiçək obrazı eposda tutumlu yer almağıyla yanaşı müasir dövrdə bir çox sənətkarın marağına səbəb olmuşdur. V.Aslan kitabının "Banu Çiçək eşqinə" adlı ikinci hissəsində keçmiş və müasir qadın ruhunun obrazının vəhdətini zərif poetik dillə qələmə almışdır. "Sən niyə bu qədər gözəlsən axı?!" adlı şeirində sevdiyini vəsf edərkən onu günəşə, aya bənzədir. Allahdan göndərilən payı, varı-dövləti hesab edir. Yarın eşqi odlu köynək, qızılı telləri köz olsa belə o atəşdə qovrulmaq diləyir. Eposda Beyrəyin Banu Çiçəklə yaşıl jəməndə qarşılaşmağını və öz göbək kəsdisi olduğunu bilmədiyini halda ona aşiq lması epizodunu şair bu cür təsvir edir.

Durub seyr edirdim çölü, çəmənini.
Çiçəklər içində qəhr etdin məni.
Mən niyə bu qədər sevirəm səni?
Sən niyə bu qədər gözəlsən axı?! (2, s. 123)

Şair "Qırmızı" şeirində Beyrəyin dilindən Banuçiçəyi günəşlə, qarla, gül-çiçəklə müqayisə edərək ona olan eşqini təsvir edir. Klassik aşiq kimi Beyrək Banuçiçəyin gözəlliyini tərənnüm edərkən digər tərəfdən onun amansızlığından söz açır. Hətta iş o yerə gəlir ki, "Yazan" yəni Tanrının onları qarşılaşdırdığı üçün şikayət etmək istəyir, lakin imanı və eşqi ona qalib gəlir. Sevgilinin libası bir neçə misrada bənzətmə obyektinə çevrilir. Banu gözəldir, bu aşiqi məst edir, eyni zamanda ona qovuşa bilməmək, sadəcə seyr etmək işgəncədir.

Belə yazıb Yazan mənə,

Birliyinə şükür yenə,
Elə bildim, gül üstünə
Tökülübür qan qırmızı. (2, s. 125)

Ədəbiyyat siyahısı

1. Yegənə İsmayilova. Dədə Qorqud kitabı və müasir Azərbaycan ədəbi düşüncəsi. Bakı. Elm, 2011
2. Vaqif Aslan. Oğuz elinə salam. Bakı. 1999
3. Vaqif Aslan. Ruhlarla söhbət. Bakı. 1997
4. Vaqif Aslan. Seçilmiş əsərləri IV cildə. I cild. Bakı. 2009
5. Vaqif Aslan. Seçilmiş əsərləri IV cildə. III cild. Bakı. 2010

Açar sözlər: poeziya, ədəbiyyat, epos, obraz, qəhrəman

Key words: poetry, literature, epos, image, hero

Ключевые слова: поэзия, литература, эпос, изображение, герой

SUMMARY

The influence of "Kitabi Dada Gorgud" on the work of any poet or writer is connected with the interaction of folklore and literature stages of the development of historical poetics, and in modern Azerbaijani poetry the motives of "Dada Gorgud" occupy an important place in the work of poet Vagif Aslan. In fact, V.Aslan cannot be separated from the poetic charm of "Dada Gorgud", no matter what topics the poetic inspiration of the artist addresses, in time he returns to the world of "Dada Gorgud".

РЕЗЮМЕ

Влияние «Китаби Деде Горгуд» на творчество любого поэта или писателя связано с взаимодействием фольклорного и литературного этапов развития исторической поэтики, а в современной азербайджанской поэзии мотивы «Деде Горгуд» занимают важное место в творчество поэта Вагифа Аслана. В самом деле, В.Аслана невозможно отделить от поэтической прелести «Деда Горгуда», какие бы темы ни затрагивало поэтическое вдохновение поэта, со временем он возвращается в мир «Деда Горгуда».

RƏYÇİ : dos. S.Abbasova